

Problemska slikovnica u mlađim razredima osnovne škole

Malešević, Jelena

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:147:736757>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-27**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE**

JELENA MALEŠEVIĆ

DIPLOMSKI RAD

**PROBLEMSKA SLIKOVNICA U
MLAĐIM RAZREDIMA OSNOVNE
ŠKOLE**

Zagreb, lipanj 2018.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE
(Zagreb)**

**PREDMET: HRVATSKA DJEČJA KNJIŽEVNOST
DIPLOMSKI RAD**

Ime i prezime pristupnice: Jelena Malešević

**TEMA DIPLOMSKOG RADA: Problemske slikovnice u mlađim
razredima osnovne škole**

MENTORICA: doc. dr. sc. Marina Gabelica

Zagreb, lipanj 2018.

SADRŽAJ

Sažetak	3
Summary	4
1. Uvod.....	5
2. Slikovnica	6
2.1.Povijest slikovnice.....	8
2.2.Vrste slikovnica	11
2.3.Uloga i važnost slikovnice u mlađim razredima osnovne škole.....	12
3. Problemska slikovnica	15
3.1.Problemska slikovnica u okviru hrvatske književnosti	16
3.2.Tematska struktura problemskih slikovnica	17
3.2.1.Tabu teme u problemskim slikovnicama	18
3.2.1.1.Seksualno zlostavljanje.....	19
4.Analiza problemskih slikovnica	26
4.1.Analiza problemskih slikovnica na hrvatskom tržištu	26
4.2.Analiza problemskih slikovnica na stranom tržištu.....	28
5.Zaključak.....	31
Literatura	33
Izjava o samostalnoj izradi rada	35

Sažetak

Slikovnica je prva djetetova knjiga – knjiga koja ga uvodi u svijet književnosti i koja mu pomaže razumjeti svijet oko sebe. S obzirom da su slikovnice namijenjene djeci, često sadrže manju količinu teksta i bogate ilustracije, a sadržajno se bave temama koje su djeci bliske.

Problemske slikovnice spadaju u posebnu vrstu slikovnica kojima je cilj djeci približiti i dokučiti stvarni život i probleme na njima prihvatljiv način. Problemske slikovnice koje se bave seksualnim zlostavljanjem djece svojevrsna su potpora djeci koja možda prolaze kroz takva ili slična iskustva. U takvim slikovnicama djecu se uči kako prepoznatimoguće opasnosti i kako se prema njima postaviti. U njima se nerijetko djeci daje do znanje da takve tajne ne čuvaju, odnosno slika i tekst „tješe“ dijete i objašnjavaju mu što je ispravno, a što je pogrešno. Iako postoji potreba za njihovom upotrebom, mali broj hrvatskih pisaca odlučuju se na stvaranje takvih slikovnica.

Ključne riječi: slikovnica, problemska slikovnica, seksualno zlostavljanje

Summary

The picturebook is the first children's book – a book that introduces the world of literature and helps to understand the world around them. Since picturebooks are written for children, they often contain a smaller amount of text and rich illustrations, and the topics are close to children.

Problem picturebooks belong to a special type of picturebooks whose aim is to bring closer the real life and problems in an understanding way. Problem picturebooks whose topic is child sexual abuse are a kind of support for children who may be dealing with such or similar experiences. In such picturebooks, children learn how to identify possible danger. Illustrations and text “support” children and explain what is right, and what is wrong. Although there is a need for their use, a small number of Croatian writers are willing to write about a sexual abuse.

Keywords: picturebook, problempicturebook, sexualabuse

1. Uvod

Slikovnica je prva knjiga s kojom se dijete susreće. U njoj je priča upotpunjena ili obogaćena ilustracijama te kroz prelistavanje i čitanje iste djeca uspostavljaju poseban odnos s knjigama. Ona nam pomaže da odgojimo, razveselimo te obrazujemo djecu. Upravo zbog toga slikovnica ima posebnu vrijednost u djetetovu životu te im pomaže da postanu dobri i uspješni čitači i ljubitelji pisane riječi.

Slikovnica pomaže djeci da obogate svoj rječnik, razviju govor, poboljšaju koncentraciju, sposobnost logičkog zaključivanja te nude moguća rješenja problema s kojima se djeca mogu susresti. Također, one u djeci mogu izazvati emocije s kojima se djeca do tad nisu susrela te ih mogu upoznati sa svijetom i iskustvima koja još nisu iskusila.

Prilikom odabira slikovnice u mlađim razredima osnovne škole trebamo paziti da slikovnica odgovara djetetovim razvojnim mogućnostima kako se ne bi doveli u situaciju u kojoj je slikovnica djeci nerazumljiva. Naravno, pozornost se posvećuje i samoj kvaliteti slikovnice.

Ovaj se rad bavi problemskim slikovnicama u mlađim razredima osnovne škole.

U radu će se prikazati kratki povijesni razvoj slikovnice, objasniti će se što su problemske slikovnice, kakva je njihova uloga u odgoju i obrazovanju djece, uključujući i dvojbe vezane uz primjerenost problemskih slikovnica u školama. Posebna pozornost posvetit će se problemskim slikovnicama koja se bave najosjetljivijim i najproblematičnijim temama seksualnog zlostavljanja u obitelji. Pretpostavka je da takve slikovnice nisu uključene u nastavni sadržaj onoliko koliko bi trebale upravo zbog osjetljivosti teme.

2. Slikovnica

Dječja književnost je književnost namijenjena djeci. Ona, u velikoj mjeri, pridonosi odgoju djece, ali je prije svega riječ o umjetnosti jer i za nju vrijede sve odrednice kojima se književnost označava kao umjetnost (Crnković, Težak, 2002:8). I u dječjoj se književnosti mogu pronaći bolja i lošija djela, pisci koji su se proslavili i pisci koji su ovdje tek „zalutali“. Dječje mogućnosti razumijevanja, interesi, iskustvo svijeta kao i poznavanje jezika drugačije je od onoga odraslih čitatelja. Upravo zbog toga javila se potreba za književnošću koju bi djeca razumjela i u kojoj bi uživala. Kad govorimo o namjeni dječje knjige, govorimo o tome da je ona namijenjena djetetu ako ga tematikom privlači i odgovara njegovim interesima i mogućnostima. Knjigu ne mora nužno napisati „dječji pisac“ već djeca određenu knjigu s vremenom mogu prihvatiti kao svoju. Knjigu također ne mora nužno objaviti nakladnik dječjih knjiga da bismo je smatrali dječjom književnošću; ona s vremenom može postati dio dječje književnosti (Crnković, Težak, 2002:10). Djela dječje književnosti mogu odgojno djelovati na svoje čitatelje po pitanju ljudskih odnosa, dobrog ponašanja, vjere, morala, mogu proširiti naše znanje u nekim područjima i slično. No, bez književnih elemenata i vrijednosti poput slikovitosti, doživljaja i adekvatnih izraza, određeno djelo ne smatra se književnim djelom već pripada nekim drugim vrstama tekstova (prema *ibid.*).

Ono što ubrajamo u dječju književnost su slikovnice, dječja poezija, dječja priča, dječji roman (roman o djetinjstvu), roman o životinjama, avanturistički (pustolovni) roman, znanstvenofantastični roman, povijesni roman, basne te ostale vrste (Crnković i Težak, 2002:14). U ovom diplomskom radom pažnju posvećujem slikovnici.

Slikovnica se smatra prvom dječjom knjigom, knjiga s kojom će se djeca po prvi puta susresti (Crnković, Težak, 2002:15). Ona je u potpunosti dječja knjiga, njena je autohtona vrsta. Ono što potvrđuje značaj slikovnice kao prvog dječjeg udžbenika, odnosno prve dječje knjige, su detalji koji kombiniraju taktilnu i ikoničku metodu u obrazovanju djece (npr., ruke u kartonskim stranicama, izrezani oblici ljudskog tijela i slično), (Hlevnjak, 2000). Sa slikovnicom se djeca susreću već u prvoj godini života, bilo da ju samo prelistavaju ili im roditelji čitaju ili, kasnije, čitaju zajedno s

njima. Odnosno, roditelji ili druge osobe koje brinu o djeci upoznaju ih sa slikovnicom, što znači da su oni posrednici (Čačko, 2000).

Književno – komunikacijski postupak postanka i djelovanja književnog djela između autora i primatelja ima i međučlana – interpretatora, koji prema svojim psihičkim i sociološkim mogućnostima posreduje tekst djetetu. (Čačko, 2000: 12)

Onog trenutka kad se djeca osamostale u čitanju, likovna komponenta slikovnice prestaje biti jedini izvor doživljaja za njih. Tada pažnju počnu posvećivati i tekstu. Bez obzira koliko kratka ona može biti, djeca slikovnicu smatraju knjigom. Slikovnicu je spominjala i Marija Jambrišakte je na nju gledala kao na „posebnu vrstu igračaka“ ,ali i naglasila odnos između roditelja i djeteta, između baka i djedova i unuka koje slikovnica njeguje. „(...) Takove igračke imaju samo onda pravu vrijednost ako majka, baka, otac ili tko drugi sjedne uz dijete, pa živim pripovijedanjem mrtvim slikama podaje život; djeca pitaju, odgovaraju, slušaju i gledaju tako zadubeno, da kod toga zaborave i na jelo i na pilo.“ (Jambrišak, 1901: 97)

Slikovnicu ne smatramo čistom književnom vrstom iz razloga što se u njoj isprepliću likovni i književni izrazi (Crnković i Težak, 2002:15). Danas postoje slikovnice koje sadrže vrlo malo teksta ili ga nemaju uopće (tzv. čiste slikovnice), ali ne postoje slikovnice bez slika. Ono što slikovnica traži je srodnost između, najčešće, dva umjetnika koji je stvaraju, slikara ili ilustratora i pisca ili samo jednog ako je slikar i pisac jedna osoba (tada je riječ o autorskoj slikovnici). Priču koju nam kazuju, kazuju nam kroz slike i riječi. Ipak, ilustrator nastupa na kraju, kada je literarna cjelina završena i kada je treba postaviti na scenu (Hlevnjak, 2000: 9). Sliku ne smatramo ilustracijom teksta, kao što je slučaj kod ilustriranih knjiga, niti ju promatramo kao pomoćno sredstvo pri ostvarivanju dijaloga, kao što je slučaj kod stripa (Crnković, Težak, 2002:16). Prilikom stvaranja slikovnice, oba umjetnika moraju skladno surađivati jer je puni smisao shvaćen tek uz pomoć slika ili ilustracija. One nam pomažu u oslikavanju priče, pomažu pri razvoju čitateljeve mašte, potiču na čitanje između redova, stoga ju smatramo informacijski obilnijom od samih riječi. Na taj način ilustracije daju karakter slikovnici. Naravno da dijete kao čitatelj može imati

svoje vlastite vizualne predodžbe, one ne moraju biti iste kao predodžbe ilustratora. Ono na što se treba paziti prilikom ilustriranja je da se ne zatvore granice interpretacije. Ilustracije trebaju biti takve da čitače ne opterećuju suvišnim detaljima, da ne odvlače njihovu pažnju na nešto što je nebitno niti da zatvore prostor njihovim slobodnim asocijacijama. Treba se postići što manje kićenosti, a što više jednostavnosti. Prednost slike pred riječi u slikovnici je u tome što se slika lakše i brže čita, te na taj način izaziva lavinu pojmova kod čitatelja (Hlevnjak, 2000:11). Upravo zbog toga je pogrešno slikovnicu uspoređivati s ilustriranim knjigama jer u njima ilustracije nisu bitne za bolje razumijevanje samog teksta. Ova dva termina možemo pronaći i u njemačkom jeziku (Bilderbuch – illustriertes Buch) i u engleskom jeziku (Picture Book – Illustrated Book).

Svaka slikovnica trebala bi ispunjavati određene uvjete i kriterije kako bi je smatrali primjerom dobre književnosti. Prilikom stvaranja slikovnice u obzir se treba uzeti svrha i cilj koju bi ona trebala ostvarivati, funkcije koje će se razviti njenim čitanjem te dob čitatelja kojem je namijenjena. Uz to, u obzir se trebaju uzeti i likovni elementi slikovnice, a ne samo književni, kako bi se procijenila likovno-tehnička opremljenost i usklađenost knjige. To znači da u analizi određene slikovnice sudjeluju različiti stručnjaci, uključujući književnike, likovne umjetnike, pedagoge, i slično. Jasno istaknutim imenima stručnjaka daje se jamstvo kvalitete određene slikovnice. Upravo zbog toga, u stvaranju novih slikovnica sudjeluje tim stručnjaka jer na taj se način zaobilaze greške u stvaranju slikovnica, a ujedno se i potpunije ispunjavaju zadani kriteriji i ciljevi. Mogli bismo reći da je dobra slikovnica ona koja je u skladu s razvojem djeteta, bliska mu je temom i izgledom, a u isto vrijeme potiče i njegov razvoj te je u skladu s njegovim potrebama i iskustvom. Prilikom odabira slikovnica u nastavi pozornost trebamo posvetiti individualnim razlikama naših učenika te jezičnoj razini na kojoj se nalaze. To znači da nije svaka slikovnica primjerena za svako dijete (Martinović, Stričević, 2011).

2.1. Povijest slikovnice

Njemački naziv za slikovnicu je Bilderbuch. Taj se pojam u početku koristio za svaku knjigu koja je bila opremljena slikama, odnosno za svaku knjigu koja je

sadržavala slike. Prije slikovnica postojale su knjige za koje se smatra da su preteče slikovnica, a to su ilustrirane biblije ili katekizmi za djecu (naprimjer, „Spiritual Milk for Boston Babes“ koju je napisao John Cotton), ilustrirane ABC-knjižnice ili početnice, ilustrirana izdanja basni i slično. Iako možemo reći da se slikovnica pojavila već u sedamnaestom stoljeću, tek u drugoj polovici 19. stoljeća pojam slikovnice sužava se na knjige u kojima su dominantne ilustracije, a prvenstveno su namijenjene djeci (Batinić, Majhut, 2001). Zapravo, dvadeseto stoljeće možemo smatrati stoljećem dječje slikovnice jer su u njemu objavljene brojne svjetski poznate slikovnice od strane svjetski poznatih autora i ilustratora. Začetnikom slikovnice smatra se Jan Amos Komensky (1592. – 1670.). On je bio pedagoški reformator. Njemu su slike pružale mogućnost da podučava one koji su nepismeni te da proširuje znanje kod onih koji su uspješni u čitanju i pisanju. On je 1658. godine objavio knjigu pod nazivom „Orbis sensualium pictus“ koja se smatrala prvom „edukativnom slikovnicom“ u povijesti. S današnjeg stajališta to djelo ne bismo gledali kao slikovnicu, već kao slikovni rječnik ili udžbenik, ali se općenito smatra da ovim djelom započinje razdoblje slikovnica. Upravo je ona služila kao uzor mnogim kasnijim knjigama, bogatim ilustracijama o prirodi, umjetnosti, a služile su za odgoj i obrazovanje djece osamnaestog stoljeća (Čičko, 2000).

Europljani ipak smatraju da je pravi otac slikovnice J. Bertuch, weimarski nakladnik, koji je 1792. godine objavio divot – izdanje „Slikovnice za djecu“ u 12 tomova, sa 6.000 bakroreza, a pritom je realizirao i sjajan nakladnički pothvat. On ju je prodavao u kompletu, ali i pojedinačno kako bi je učinio dostupnom svima, i onima slabijeg imovinskog stanja (Čičko, 2000). On je smatrao da je dječja slikovnica nešto što bi se trebalo nalaziti u svakoj dječjoj sobi, te da bi poučavanje djece trebalo započeti upravo preko slika. Iako je to izrečeno prije više od dvije stotine godina, mišljenje o tome nije se promijenilo.

Godine 1830. objavljuju se slikovnice poetskog tipa (narodne pjesme, dječje rime, bajke) s ilustracijama kasno - romantičarskog stila. Razdoblje bidermajera prikazuje slikovnice s motivima genre slikarstva. Crteži prikazuju sentimentalni, ali i didaktički prikaz iz svakodnevnog života, građanskog i dječjeg. Na nešto drugačiji pristup stvaranju ukazuje pojava jedne od najpoznatijih slikovnica 19. stoljeća „Struwwelpeter“ (*Janko Raščupanko*) – koja tek od trećeg izdanja izlazi pod tim

imenom (prvotno je izlazila pod nazivom „Lustige Geschichten und drollige Bilder“, a u prijevodu bi bilo *Vesele zgode i šaljive slike*), napisana od strane frankfurtskog liječnika Heinricha Hoffmanna. On je smatrao da su knjige koje su objavljene do tada neprikladne, lažno naivne, neistinite, umjetne te je iz tog razloga odlučio stvoriti slikovnicu za svog sina. Ona također nastoji prikazati vrijednosti i norme građanskog staleža u 19. stoljeću, ali to radi na nešto drugačiji način, kako tekstualno, tako i slikovito. U njoj su vidljivi primjeri negativnog dječjeg ponašanja što je izazvala komične efekte. Na sličan način radio je i Wilhelm Busch, koji se smatra začetnikom moderne karikature, prilikom stvaranja svoje najpoznatije knjige za djecu „Max i Moritz“ koja je svrstana u dječje klasike. To se djelo smatra i pretečom stripa. Lothar Meggendorfer je osamdesetih godina 19. stoljeća napravio prve žive knjige, odnosno trodimenzionalne i pop up knjige. Što se tiče Velike Britanije, prvom pravom slikovnicom smatraju prijevod „Orbis sensualium pictus“ iz 1659. John Newbery je izdavao bogato ilustrirane slikovnice te je na taj način dječju književnost učinio profitabilnom. U njegovu čast dodjeljuje se *Newbery Medal* za najznačajnije djelo dječje književnosti. „Book of Nonsense“ Edwarda Leara izlazi 1846. godine u kojoj njegovi crteži imaju veliku ulogu i značaj. Za vrijeme sedamdesetih godina pojavila su se tri ilustratora koja su englesku slikovnicu dovela do vrhunca, a to su Kate Greenway, Walter Crane, Randolph Caldecott. O njihovoj veličini govori i činjenica da se dodjeljuje nagrada u njihovo ime (Greenway i Caldecott). Batinić i Majhut (2001) nakon provedenog istraživanja povijesnog razvoja nakladništva slikovnica ustanovili su da se slikovnica u Hrvatskoj pojavila znatno kasnije nego u Velikoj Britaniji ili Njemačkoj. U Hrvatskoj se pojam *slikovnica* pronašao u Hrvatsko-njemačkom rječniku iz 1869. godine, autora Ivana Filipovića. Iako u to vrijeme nije bilo hrvatskih slikovnica, postojala je potreba za takvim terminom jer su se takve knjige mogle pronaći i u našim knjižarama. Ono što je zanimljivo da se uz slikovnicu kao alternativno ime nudi i *slikovnjak*. Pojavu slikovnica koje su objavili hrvatski nakladnici treba tražiti u drugoj polovici sedamdesetih godina jer su najranije slikovnice objavljene 1880., a nalaze se u popisu knjižare Mučnjak i Senftleben. Tako imamo primjer najstarije hrvatske slikovnice „Domaće životinje“ koja je sačuvana i izdana od nakladnika Dragutina Albrechta te je objavljena 1885. godine, a napisao je Josip Milaković. Ne možemo sa sigurnošću reći koja je prva hrvatska slikovnica, no navodi se *Nova slikovnica za malu djecu*, Ljudevita Varjačića

koja, nažalost, nije sačuvana, kao ni preostalih sedam knjiga koje možemo pronaći na popisu u kalendaru Danici za 1880. godinu. Smatra se da je vrhunac u hrvatskom nakladništvu slikovnica bio u razdoblju između dva rata, jer ih je tada objavljeno najviše. U njima je moguće pronaći stereotipe vezane uz rodne uloge i odgoj, a privržene su i političkim ideologijama te uključuju sadržaj koji nije primjeren za djecu (Batinić, Majhut, 2001). Do samog početka 20. stoljeća u Hrvatskoj je objavljeno svega dvadesetak slikovnica. Autori teksta bili su hrvatski, dok su ilustratori bili strani, uglavnom njemački ili engleski. *Dječju čitanku o zdravlju* objavljenu 1927. godine smatramo prvom slikovnicom hrvatskog pisca. Za nju je tekst napisala Ivana Brlić – Mažuranić, a ilustrirao je Vladimir Kirin.

2.2. Vrste slikovnica

Postoje različite vrste slikovnica i načini na koji ih možemo podijeliti. Slikovnice prema količini teksta, odnosno slika dijelimo na čiste slikovnice, piktografske, s minimalnim udjelom teksta te s više teksta (koji može biti u stihu ili prozi). Čiste slikovnice su one koje su bez riječi, u njima su samo slike. Piktografske slikovnice su slične slikopriči, one su primjer slikovnog pisma. Ipak, najveći broj slikovnica je onih koje su popraćene tekstom. Tekst može biti pokraj ilustracije, unutar nje i slično. S obzirom na formu, slikovnicu dijelimo na slikovnicu – igračku, nepoderive slikovnice, leporello, pop up (pokretne ili interaktivne slikovnice) i multimedijske slikovnice. Slikovnica – igračka i nepoderiva slikovnica primjeri su slikovnica s kojima se djeca po prvi put susreću. Pop up slikovnice su one koje „iskaču“ iz knjige te su izrazito zanimljive djeci. S obzirom na strukturu izlaganja, slikovnice dijelimo na narativne i tematske. Narativne slikovnice pričaju nam priču, dok su tematske vezane uz određenu temu (npr. domaće životinje). Kad govorimo o sudjelovanju konzumenata, slikovnice dijelimo na one kojima se djeca samostalno služe, one u kojima je potrebna asistencija odraslih te na interaktivne slikovnice s obzirom na tekst i recipijenta. Također, slikovnice dijelimo i s obzirom na likovnu tehniku koja se koristi. Tako imamo drvorez i bakrorez koji su se koristili u početku, a danas imamo kolaž, boje, olovku, tintu, kredu i slično. Mogu biti fotografske, lutkarske, slikovnice koje u sebi sadrže dječje crteže, stip-slikovnice. Sve su češće i digitalne

slikovnice koje uključuju primjenu tehnologije. U Hrvatskoj su se one tek počele pojavljivati. S obzirom na sadržaj, slikovnice dijelimo na spoznajne, umjetničke ili poetske te problemske. Spoznajne slikovnice sadrže teme koje su svakodnevne, poput životinja, svakodnevnog života, igara. One pomažu djecu u upoznavanju okoline i ljudske djelatnosti. Umjetničke slikovnice usmjerene su na doživljaj svijeta, na uspostavljanje unutarnjeg odnosa između čitača i knjige. Problemske slikovnice, koje će biti detaljnije objašnjene u nastavku, govore o temama o kojima se prije nije moglo ili nije priličilo govoriti, a problemi su prikazani iz dječje perspektive (Majhut, Zalar 2012).

2.3. Uloga i važnost slikovnice u mlađim razredima osnovne škole

Kako je već navedeno, još je prije više od dvije stotine godina J. Bertucha rekao da je „dječja slikovnica obavezan dio inventara dječje sobe... poput krevetića, lutke ili drvenog konjića, te da najranije poučavanje djeteta treba započeti preko slika.“ (Čičko, 2000: 17). Mišljenje se do dana današnjeg nije promijenilo. Slikovnica uvodi djecu u književnost, s njom se dijete po prvi put susreće, to je knjiga koju će po prvi put prelistavati i koju će mu roditelji ili skrbnici čitati. Upravo zbog toga ne smijemo umanjivati važnost slikovnice.

Martinović i Stričević (2011) u svom znanstvenom radu naglašavaju kako su se prve knjige namijenjene djeci u prošlosti koristile isključivo kao sredstvo poučavanja te za moralni, vjerski, duhovni odgoj djece. Jedna od takvih knjiga je „SpiritualMilk for Boston Babes.“ Vrlo je rano shvaćeno kako knjiga možemo pozitivno utjecati na razvoj djece. Tek krajem 18. stoljeća shvaćeno je da takve potencijale ima i slikovnica, kao knjiga koja je namijenjena najmlađima. To znači da je ona od samog početka imala svoju svrhu i cilj koju je samo trebalo prepoznati. Slikovnice koje možemo pronaći na današnjem tržištu primjeri su slikovnica koji obiluju pedagoškim, psihološkim, umjetničkim, jezičnim potencijalima te kao takve pozitivno utječu na djecu koja čitaju slikovnice.

Svrha je slikovnice pomoći djetetu otkriti svijet i medij pisane riječi; razvija spoznajni svijet djeteta; izaziva emocije; razvija govor i bogati fond riječi;

zadovoljava potrebu za novim. Pokazuje odnose u ljudskoj okolini, pomaže sposobnosti pamćenja i zapamćivanja logičkih odnosa. Predočuje pojave koje dijete ne susreće, tehnička dostignuća, prometna sredstva. Navikava na uporabu knjige, razvija potrebu za njom, pruža djeci da vide očima umjetnika. (Zalar, D., Kovač – Prugovečki, Zalar, Z. 2009, str. 5).

Upravo u tome vidljiva je prisutnost različitih funkcija koje omogućuju da se ostvare svi potencijali koje one posjeduju.

Kako Čačko (2000) naglašava, slikovnica ima određene funkcije koje utječu na odgoj djece predškolske dobi, ali i u dobi čitatelja početnika. Prije svega valja spomenuti *informacijsko – odgojnu funkciju*. U slikovnicama dijete može pronaći odgovore na brojna pitanja koja ga zanimaju, koja si sam postavlja. Također, može pronaći i odgovore na probleme s kojima se susreće, kojih do sad nije bio svjestan. Na taj način dijete uči da je knjiga izvor znanja te postupno uči razvijati mišljenje (analizu, sintezu, usporedbu i slično). *Spoznajna funkcija* slikovnice znači da djeca uz pomoć slikovnice mogu provjeriti svoje znanje o stvarima, odnosima i predmetima koji ih okružuju, preispitati svoje spoznaje te dobiti sigurnost koliko su njihovi stavovi ispravni i adekvatni. Također, važna je i *iskustvena funkcija* slikovnice. Važna je iz razloga što djeca, osobito djeca iz grada, nisu upoznata sa okruženjem u kojem se nekad raslo i živjelo (dvorište, domaće životinje, voćke, povrće i slično). Upravo o tim stvarima djeca mogu naučiti iz slikovnica koje mogu biti dobar poticaj razgovora roditelja s djetetom. Veliku ulogu ima i *estetska funkcija*. U djetetu se razvija osjećaj ljepote, pozitivno djeluje na njegovo pamćenje, izaziva u njemu emocije, ne ostavlja ga hladnim i ravnodušnim. U tom smislu, slikovnica utječe na ukus djeteta. Posljednja, ali ne i manje važn, je *izabavna funkcija* slikovnice. Dijete se može s knjigom igrati, zabavljati jer na taj način može najbolje upiti znanje, a da toga nije ni svjestan. Svako vrijeme koje dijete provede s knjigom ne smije biti prisilno jer na taj način knjigu činimo dosadnom i odbojnom.

Ono što autorice Vizek Vidović i Hrabar (1999) prikazuju je kako čitanje djeci pozitivno utječe na njih, djeluje na njihov razvoj – kognitivni i socijalno emocionalni, što su pokazala brojna istraživanja. Čitanjem djeci odrasli uspostavljaju blizak odnos s djecom te grade dobar i otvoren odnos. Zajedničkim čitanjem dijete zadovoljava svoje potrebe za bliskošću, ljubavlju, pažnjom, prihvaćanjem,

sigurnošću. Isto tako, dijete kroz čitanje upoznaje iskustva i događaje s kojima se možda nikada u životu neće susreti. Ono upoznaje i svoje dobre svijesti, sklonosti, sposobnosti, jača samopoštovanje i pozitivnu sliku o sebi. Likovi koje učenici čitajući mogu upoznati postaju likovi s kojima se oni mogu poistovjetiti, način na koji oni komuniciraju i rješavaju probleme može im poslužiti kao model kako da se oni ponašaju ako se ikada pronađu u istoj ili sličnoj situaciji. Također, mogu uvidjeti kako se pravilo ponašati, što je dobro, a što nije te mogu uvidjeti različitosti.

Pokazalo se da slikovnice pozitivno utječu i na jezični razvoj djeteta. Razvoj govora kod djeteta poticati će one slikovnice koje sadrže gramatički i pravopisno točne tekstove koji su u skladu s razvojem djeteta, nisu ni prezahtjevni niti podcjenjuju njihov razvoj (Martinović, Stričević, 2011). Što dijete više čita, bit će mu lakše izraziti svoje misli, osjećaje, želje, jer će čitanjem usvojiti fraze koje su mu nužne za lakšu i bolju komunikaciju. Osim što razvijamo slušanje i čitanje, čitanje nam omogućuju da razvijemo i pamćenje. Prepričavanjem teksta utječemo na razvoj dugoročnog pamćenja, jer na taj način učenici usvajaju tekst koji su pročitali. Nakon svake pročitane slikovnice potrebno je voditi razgovor o pročitanoj. Razgovor i rasprava potaknut će razvoj misaonih operacija, kao što su zaključivanje, predviđanje, uviđanje uzroka i posljedica, a samim time i razvoj logičkog mišljenja (Vizek Vidović, Hrabar, 1999).

3. Problemska slikovnica

U posljednjih nekoliko godina počele su se pojavljivati slikovnice koje pričaju priče iz svakodnevnog života, poznate kao problemske slikovnice. Neki teoretičari smatraju da problemske slikovnice predočavaju situacije u kojima se djeca mogu pronaći te nudi rješenja, ali i potiču da dijete samostalno osmisli rješenje, a drugi da samo iznosi problem, bez rješenja (Zalar, D., Kovač Prugovečki, Zalar, Z. 2009). Ipak, možemo smatrati da se one bave problemima međuljudskih odnosa, kako u obitelji, tako i u društvu, a dijete je u središtu samog problema. One su od velike pomoći roditeljima i djeci jer im olakšavaju prepoznavanje i rješavanje problemskih situacija u vlastitom životu. Više ne postoje samo one slikovnice u kojima se živi skladno i sretno sa plišanim igračkama, braćom, sestrom, roditeljima. Svakodnevni život uglavnom nije takav, odnosno nije uvijek skladan. Upravo zbog toga, problemska se slikovnica nastoji približiti svakodnevnom životu, pritom ne priznajući postojanje bilo kakvih tabu tema (Čačko, 2000). Ono što zapadnoeuropski autori i pedagozi smatraju, a Čičko (2002) navodi jest da niti jedna situacija s kojom se u životu susrećemo nije toliko neugodna ili neobična da se o njoj ne bi moglo progovoriti riječima i slikom. Bolest, smrt, rastava roditelja, zlostavljanje (mentalno, tjelesno, seksualno) najbolnija su iskustva koja djeca mogu iskusiti. Upravo zbog toga postoje problemske slikovnice kako bi djeca koja prolaze kroz teška i bolna iskustva uvidjela da nisu jedini koji su se našli u toj situaciji i da za svaki problem postoji i rješenje. Nebitno je tko su likovi u slikovnicama, to mogu biti djeca, ali mogu biti i mladunčad zeca, nilskog konja ili bilo koje druge životinje. Ono što je najvažnije je da takve slikovnice pomaže i upravo zbog toga trebale bi se koristiti na nastavi.

Stvaranje problemskih slikovnica svakako je jedan odgovaran, osjetljiv i nimalo lak zadatak. Zato je potrebno da stvaranje takve slikovnice bude projekt na kojem će sudjelovati cijeli niz stručnjaka, od kvalitetnih umjetnika, pedagoga, psihologa, terapeuta (Čičko, 2002). Oni trebaju djecu ponuditi izlaz iz situacije u kojoj se nalaze i moguća rješenja i pružiti im nadu u bolje sutra. Upravo zbog toga možemo biti sretni što je stvaranje problemskih slikovnica u porastu i što su teme kojih se dotiču sve raznovrsnije, od obiteljskih odnosa do zlostavljanja što se smatra najbolnijom temom. Iako su problemske slikovnice izuzetno dobre u pružanju odgovora na dječja

pitanja i probleme, moramo biti svjesni da djeca ne mogu, samo uz pomoć slikovnice, riješiti svoj problem. One pomažu u objašnjenju problema i nude moguća rješenja, ali roditelji, skrbnici ili odgajatelji trebaju djeci objasniti što je problem i na koji način ga mogu riješiti (Čičko, 2000).

Problemsku slikovnicu možemo koristiti i u svrhu biblioterapije. Biblioterapija je, kako navode SkočićMihić i Klarić (2014) postupak kojeg, u radu s djecom i odraslima, koriste raznovrsni profesionalci kao pomoć u savladavanju svakodnevnih situacija koje se događaju u odgojno obrazovnom okruženju u kojemu se nalaze. Svaka priča koja se pronađe u slikovnicama ima terapijski ili ozdravljajući potencijal. Što se tiče problemskih, one izravno prenose poruku o određenoj životnoj situaciji i pokazuju da i netko drugi prolazi kroz takva životna iskustva. Uz pomoć njih, nazovimo ih i terapijskim pričama, možemo lakše i izravnije doći do problema s kojima se djeca suočavaju (prema SkočićMihić i Klarić, 2014).

3.1. Problemska slikovnica u okviru hrvatske književnosti

Pokazalo se da hrvatski autori imaju tendenciju izbjegavanja pisanja o teškim temama, poput zlostavljanja i nasilja, osobito kad su knjige namijenjene mlađoj populaciji. Tako u knjižarama možemo pronaći različite primjere problemskih slikovnice, ali je uglavnom riječ o prijevodima stranih autora.

Upravo je to vidljivo u popisu preporučenih slikovnica koje je objavilo Hrvatsko knjižničarsko društvo i Komisija za knjižnične usluge za djecu i mladež¹. Problemi koji su u njima zastupljeni su svakodnevne naravi (ljutnja, bijes, higijenske navike, osobna čistoća), ali i oni koji se smatraju najbolnijima i najtežima, poput seksualnog zlostavljanja. Na popisu od 87 slikovnica svega je 19 hrvatskih autora, ostalo su prijevodi. Među hrvatskim autorima ističu se Sanja Pilić, Biserka Petrečija, Željka Horvat Vukelja, Melita Kraus (na popisu su dvije njene slikovnice), Ivan Bjelišev, Ana Đokić Pongrašić (na popisu su dvije njene slikovnice), Grigor Vitez, Hrvoje Kovačević, Dubravka Maleš, Irena Bekić, Ivona Brezinova, Daniela Kulot, Đurđa

¹ Online dostupno na: <<http://www.hkdrustvo.hr/datoteke/132>> (pristup 14. 3. 2018.)

Miklaužić, Mirjana Krizmanić i ostali. Oni su se bavili emocijama, osobinama ličnosti i načinima ponašanja, odnosima u obitelji i društvu te rastavama. Problemi vezani uz zlostavljanja, psihička ili fizička, nisu zastupljeni kod naših autora, barem za sad.

Teme koje su zastupljene kod naših autora uglavnom su vezane uz životinje, igru, dječju svakodnevicu, prijevozna sredstva, fantastiku, sport. Tako je bilo u početku, kada su se slikovnice tek počele razvijati na hrvatskom tržištu, no takvu sliku moguće je vidjeti i danas (Miljan,2013).

Primjer hrvatske problemske slikovnice koja je objavljena među prvima je „Djevojčica koja nije voljela jesti“ ili drugog naziva „Balončica“, a autor je Željka Horvat Vukelja. Riječ je o djevojčici koja je samo jela čokoladu i ostale slatkiše, a zdravu hranu je izbjegavala pa ju je jednog dana, jer je bila jako mršava, vjetar odnio u oblake.

3.2. Tematska struktura problemskih slikovnica

Kao što je ranije navedeno, teme koje se mogu pronaći u problemskim slikovnicama svakodnevne su prirode i nešto su s čim se većina susreće kroz život. Svrha problemskih slikovnica nije prikazati idealan svijet u kojemu je sve sjajno i lijepo, već pokazati da život ima i ružniju stranu, ali da sve ružno ima svoj kraj i da se može pronaći rješenje.

U problemskim slikovnicama govori se o emocijama. Te emocije uglavnom potiskujemo u sebi, a to su bijes, ljubav, zavist (onu koju djeca osjete kad u obitelj dođe nova prinovala), osjećaj odbačenosti, strah (od mraka, od visine, od zubara, noćne more), tuga (zbog smrtnog slučaja, gubitka neke drage osobe). Primjer takve slikovnice je slikovnica Sanje Pilić „Stigao je brat“ koja objašnjava roditeljima i djeci kako se snaći u novonastaloj situaciji.

Osim emocija, problemske slikovnice govore i o osobinama ličnosti i ponašanja. Tako možemo pronaći slikovnice koje govore o darežljivosti, hrabrosti, kulturnim ili higijenskim navikama, moralnom prosuđivanju, neposlušnosti, neznanju, odrastanju, odvikavanju od navika (npr. sisanje palca ili dude), kako se ponašati sa strancima,

opraštanju, radu na sebi, radnim navikama, sebičnosti, usamljenosti. Naša autorica Željka Horvat Vukelja objavila je slikovnicu „Panjoglav ili Dječak koji nije volio prati uši“. Riječ je o slikovnici koja se može iskoristiti na satu Prirode i društva kada učenici govore o osobnoj čistoći jer ona prikazuju zašto nije dobro ne brinuti se o osobnoj higijeni.

Također, postoje problemske slikovnice koje progovaraju o odnosima u obitelji i društvu, primjerice slikovnice koje govore o dječjim pravima, nasilju, neprihvaćenosti u društvu, netoleranciji, prijateljstvu, poštivanju privatnosti, razvodu roditelja, svađi, toleranciji i uvažavanju različitosti, zajedništvu i zlostavljanju (fizičkom, seksualnom i ucjeni). Velik broj djece pronade se u situaciji kada bira s kojim roditeljem želi živjeti jer su se oni razveli. To je teška situacija i upravo zbog toga od koristi im mogu biti slikovnice koje govore upravo o tome. Naša autorica Irena Bekić izdala je slikovnicu „Mama i tata više nisu zajedno“ koja može pomoći i djeci i roditeljima da prevladaju stresno razdoblje koje ih je zadesilo. Knjiga je podijeljena na dva dijela. Prvi dio obraća se roditeljima, a drugi dio djeci.

Uz sve to, brojna djeca obolijevaju, neki prilikom rođenja, neki kroz život. Suočeni s tom činjenicom, brojni autori odlučili su objaviti slikovnice koje govore upravo o zdravstvenim problemima kako se djeca ne bi osjećala kad da su jedini koji boluju od te bolesti. Tako postoje slikovnice koje govore o astmi, raznim drugim bolestima, odlasku u bolnicu, mucanju, problemima s prehranom (pretilost ili anoreksija). Još jedna slikovnica naše autorice Irene Bekić pod nazivom „Bucko“ govori o problemima pretilosti. Ona je podijeljena u tri dijela. Prvi dio slikovnice obraća se roditeljima u kojoj autori objašnjavaju problem i nude rješenja. Drugi dio je priča namijenjena čitanju, a treći dio pruža mogućnost suočavanja s problemom te pronalaska rješenja.

3.2.1. Tabu teme u problemskim slikovnicama

Kako je već navedeno, smatra se da niti jedna tema u problemskim slikovnicama nije tabu tema. Za nju ne postoje tabu teme, već svakodnevne teme o kojima se treba i mora pisati (Martinović, Stričević, 2011).

Ipak, neke teme smatraju se osjetljivijima od drugih i nerijetko se o njima priča i piše. Jedna od takvih tema je seksualno zlostavljanje djece. Sunko (2008) navodi kako je broj slučajeva seksualnog zlostavljanja djece u Republici Hrvatskoj 2007. godine porastao za 140%. S obzirom da su te brojke stare 11 godina, možemo samo pretpostaviti kako su one do danas porasle jer se o toj temi djeci nedovoljno priča i upozorava. Zlostavljanje se otkrije onda kada se više ne može prikriti ili kada dijete više ne može izdržati te su na njemu vidljive posljedice zlostavljanja. Dijete će vrlo rijetko prijaviti zlostavljača zbog straha, srama, jer se boji raspada obitelji, jer smatra da je to zaslužio, itd. Upravo zbog toga pretpostavljamo su brojke zlostavljanje djece mnogo veće (Buljan Flander, 2003).

3.2.1.1. Seksualno zlostavljanje

Seksualno zlostavljanje odnosi se na uključivanje zavisnog, razvojno nezrelog djeteta i asolescenta u seksualne aktivnosti, koje ono ne može razumjeti, na koje ne može dati zreli pristanak i koje ugrožavaju socijalne tabue obiteljskog života. Odnosi se na uključivanje djeteta u seksualne aktivnosti, promatranje seksualnih aktivnosti, izlaganje djeteta pornografskom materijalu, neadekvatno dodirivanje djeteta, davanje sugestivnih seksualnih komentara djetetu. (Buljan – Flander, 2003, str. 77).

Sanderson (2005, str. 48) navodi da je seksualno zlostavljanje djece:

Uvođenje podložne djece i adolescenata u seksualne aktivnosti s odraslom osobom, ili bilo kojom starijom ili većom osobom, ako postoji razlika u dobi, veličini ili moći, pri čemu se dijete koristi kao seksualni objekt za zadovoljavanje potreba ili žudnji starije osobe, čemu dijete nije sposobno dati razborit pristanak zbog neravnoteže moći ili bilo kojeg oblika mentalne, odnosno tjelesne slabosti.

U seksualno zlostavljanje ubrajamo aktivnosti koje ne obuhvaćaju tjelesni kontakt i one koje obuhvaćaju tjelesni kontakt. Aktivnosti koje ne obuhvaćaju tjelesni kontakt su manipulacija, zahtijevanje seksualno zavodljivog ponašanja ili odijevanja, razodijevanje pred djetetom, namjerno pokazivanja genitalija, poticanje djeteta na promatranje ili slušanje spolnog odnosa, fotografiranje djeteta radi seksualnog

zadovoljenja ili u pornografske svrhe, otvoreno seksualno ponašanje pred djetetom, izlaganje djeteta pornografskom sadržaju, nagovaranje djeteta da zlostavljaču nalazi druge žrtve. U aktivnosti koje obuhvaćaju tjelesni kontakt ubrajamo aktivnosti poput nedoličnog ljubljenja, seksualnog dodirivanja i milovanja, dodirivanja djetetovih genitalija i prisiljavanja djeteta na dodirivanje tuđih genitalija, masturbacija, oralni seks, penetracija prstima, penisom, prisilne seksualne aktivnosti, uvlačenje djeteta u pedofilski krug i ostalo (Sanderson, 2005).

Žrtve seksualnog zlostavljanja su djeca oba spola, no procjenjuje se da su djevojčice ugroženije od dječaka. Ono što Sanderson (2005) navodi prema istraživanju provedenom 2003. godine u Londonu je da od ukupnog broja seksualno zlostavljane djece, 73% čine djevojčice, a 27% čine dječaci. Ipak, tim se podacima treba pristupiti oprezno jer ona obuhvaćaju samo onu djeca koja su bila spremna priznati istinu. Prema istom istraživanju utvrđeno je da oko 87% seksualnih prijestupa počini osoba koja je bliska djetetu, odnosno, član obitelji, obiteljski prijatelj ili susjed. Takva zlostavljanja često traju više godina. Većina seksualnih zlostavljača su muškarci, iako mogu biti i žene. Dječaci imaju veću šansu da budu zlostavljani od strane žene (Buljan Flander, 2003). Smatra se da je zlostavljačima ponekad važnija dob djeteta, a ne njegov spol. Neki zlostavljači razvijaju prave strategije zavođenja kojima se približavaju djetetu te zadobivaju povjerenje, kako djeteta, tako i njegove obitelji. U većini slučajeva zlostavljači su pažljivi prema djeci, prijateljski su raspoloženi, igraju se s njima, ponekad im pomažu, savjetuju ih i slično. Nastoje spriječiti da djeca kažu što se događa između njih tako da im prijete, ucjenjuju ih, a ponekad primjenjuju i silu. Većina ih negira svoje djela, smatraju da su djeci pružili ugodu te ističu kako je dijete samo izrazilo želju za seksualnim odnosom (Sunko, 2008).

Rečenica koja je tako kratka, a tako jasna i snažna, a izrekao ju je Ray Wyre: „Djeci se ne približavaju čudovišta, već ljubazni ljudi...” (Sanderson, 2005, str. 162). Da bismo uspjeli zaštititi djecu od takvih ljudi, potrebno ih je upozoriti na osobe koje na prvi pogled izgledaju drago i pristojno, ljubazno i ugodni, zabavni su i dobro društvo, ali zapravo kriju skrivene namjere. Prije su roditelji, učitelji upozoravali djecu na nepoznate ljude koji se nalaze u blizini igrališta, škole, vrtića. Danas to više nije dovoljno jer ih potrebno upozoriti i na osobe koje su im poznate, na osobe iz njihove

zajednice, susjedstva (Sanderson, 2005). Potrebno im je reći da nisu dužni trpjeti dodire, komentare koje smatraju neprimjerenim i neugodnim. Trebamo ih naučiti da kažu ne i da se ne boje to reći. Upravo zbog toga problemske slikovnice imaju veliku vrijednost jer im one nude modele ponašanja i načina kako reagirati u slučaju zlostavljanja.

Najbolji način da se obitelj zaštiti od seksualnog zlostavljanja je uz pomoć edukacije. Potrebno je upoznati se sa simptomima zlostavljanja (ukoliko je došlo do zlostavljanja) i znati kako reagirati. Kod djece ne smijemo razviti strah i sumnjičavost prema svima, već im trebamo pružiti dovoljno informacija, primjerenih njihovoj dobi, kako bi bili svjesni opasnosti. Jedan od načina informiranja mlađe djece je čitanje problemskih slikovnica koje se bave ovom temom i razgovorom o pročitanoj. One mogu pomoći učenicima da shvate što se smatra primjerenim, a što neprimjerenim ponašanjem odraslih.

Roditelji su ključni u sprječavanju seksualnog zlostavljanja njihove djece. Oni su ti koji bi trebali prepoznati skrivene namjere osoba koje su u blizini djece, ali često su to u nemogućnosti zbog lažne osobnosti ili maske koju zlostavljači nose kako bi kod roditelja stvorili povjerenje. Kada steknu povjerenje roditelja, stekli su i povjerenje djece, u većini slučajeva. Stoga su oni uvijek prijateljski raspoloženi, srdačni, ugodni, pristupačni kada su u blizini roditelja. Bez obzira na to, roditelji bi uvijek trebali biti na oprezu kada svoje dijete ostavljaju sa odraslom osobom. Nužan je otvoreni razgovor o tome kako provode zajedničko vrijeme s tim prijateljem, kako ga doživljaju, kojim se aktivnostima bave. Takav razgovor pomaže u otkrivanju zlostavljača (Sanderson, 2005).

Postoje određena djeca koja su izloženija riziku da će biti primijećena od strane zlostavljača. To su djeca koja se doimaju podložno, plaho, mlađe za svoju dob, traže ljubav i naklonost koju ne dobivaju kod kuće, usamljeni su ili ožalošćeni, nedostaje im samopouzdanja, žrtve su nasilja, udomljeni su kod skrbnika, daleko su od obitelji, žele uspjeti u sportu, školi pa su podložniji manipulacijama. U početku dijete može ostvariti povezanost sa zlostavljačem jer ga on potiče da mu ispriča što ga muči, zabrinjava, uznemiruje jer mu se predstavlja kao osoba koja ga želi slušati i pomoći. Na taj način dijete ne odbija njegovu seksualnu naklonost jer se osjeća dužnim pokazati mu kako mu je stalo do njihovog prijateljstva. To, naravno, ne znači da

dijete u tome uživa ili to želi. Postoje i drugačiji načini „pridobivanja“ djeteta kroz darivanje novaca, poklona, tehnoloških uređaja i slično. Osim toga, učestale su prijetnje djeci ukoliko požele prekinuti takav oblik odnosa pa zbog straha i srama ne otkrivaju što im „prijatelj“ radi (Sanderson, 2005). Umjesto toga, oni stvore obrambene mehanizme. Neki će negirati ili minimalizirati zlostavljanje, pokušat će pronaći opravdanje za taj čin. Neka djeca nauče ne osjećati svoje tijelo, razmišljaju, ali ne osjećaju. Neke žrtve muče se s problemima višestruke ličnosti. Nauče kreirati nekoliko dijelova sebe kako bi izašli na kraj s osjećajima koji se miješaju u njihovu tijelu i umu. Drugi nauče kako potisnuti ili zaboraviti situaciju u kojoj se našli ili bar neke njene dijelove. Sve to može na njih ostaviti trajne traume i probleme, poput PTSP-a, depresije, anksioznosti, ljutnje, stvaranja loše slike o sebi, a posljedice mogu biti vidljive i na tjelesnom planu, na planu seksualnosti, socijalnom funkcioniranju, zloupotrebi droga pa čak i samoubojstvu (Buljan Flander, 2003).

Da bi spriječili strah od otkrivanja, roditelji i učitelji moraju uspostaviti topli, otvoren odnos u kojem će djeca slobodno komunicirati s njima. Nije na odmet djeci iznova ponavljati da uvijek moraju pitati roditelje ili drugu pouzdanu odraslu osobu prije nego što odu nekamo ili prihvate poklon od bilo koga drugoga, bez obzira na to koliko je ta osoba poznata. Djeca imaju pravo osjećati se sigurno u zajednici u kojoj žive i u prisutnosti odraslih osoba. Da bi djeca shvatila što im odrasli žele reći i na što ih žele upozoriti, roditelji i učitelji moraju koristiti jezik koji je primjeren dječjoj dobi. Upozoriti ih da ako se u bilo kojem trenutku osjećaju neugodno ili uplašeno u blizini određene osobe, imaju pravo reći: „Ne“ (Sanderson, 2005).

Sukladno dječjoj dobi, postoje i problemske slikovnice koje se bave ovom tematikom. Neovisno o tome jeli dijete predškolske ili školske uzrasti, mogu se pronaći slikovnice koja će im objasniti moguće opasnosti i moguća rješenja, npr. „Some parts are not for sharing“ Julie K. Federico koja je primjerena za djecu stariju od godine dana ili „Some secretsshouldneverbekept“ JayneenSanders koja je primjerena za djecu od 3 do 8 godina. Problemske slikovnice ne trebamo izbjegavati, već ih trebamo iskoristiti i omogućiti djeci da spoznaju što je dobro, a što ne. One mogu biti dobar uvod u razgovor i otkrivanje ovog izuzetno osjetljivog problema.

Učitelji provode više vremena s djecom nego druge odrasle osobe, ponekad i više od roditelja. Škola i učitelji imaju najvažniju ulogu u poučavanju djecu o opasnostima

seksualnog zlostavljanja i načinima na koje se zaštititi. Moraju im pružiti dovoljno informacija i upozorenja. Naravno, učitelji moraju biti dovoljno educirani po tom pitanju kako bi znali prepoznati zlostavljano dijete ili dijete kojemu prijete rizik od zlostavljanja. Učitelji dobro poznaju svoju djecu pa mogu primijetiti promjene u ponašanju kod njih (Sanderson, 2005). Kako je već navedeno, problemske slikovnice mogu biti od velike pomoći. One mogu pomoći djeci da otvore oči i priznaju kroz što prolaze ili ih upozoriti i zaštititi na vrijeme. One prikazuju situacije zlostavljanja te su popraćene savjetima kako ih izbjeći i što učiniti ako se dijete nađe u toj neugodnoj situaciji kroz dječju perspektivu.

Dječje pravo je da bude sigurno u zajednici u kojoj živi i da bude zaštićeno od iste. Cijela zajednica treba prihvatiti odgovornost i spriječiti rast zlostavljanja djece. To se može ostvariti pružanjem točnih informacija o seksualnom zlostavljanju djece, otvorenim razgovorom o tom rastućem problemu i omogućivanjem učitelja da o tome razgovaraju s njima te im pružaju odgovarajuću literaturu za čitanje, poput problemskih slikovnica. Mediji, također, imaju veliku ulogu u sprječavanju seksualnog zlostavljanja djece. Oni trebaju širiti točne i odgovarajuće informacije kako bi svi bili upoznati s tim problemom (Sanderson, 2005).

3.2.1.2. Seksualno zlostavljanje kao tema problemskih slikovnica

Sanderson (2005) navodi kako je roditeljima dostupno vrlo malo informacija koje bi uputile roditelje u normalan seksualan razvoj djeteta. To predstavlja problem jer roditelji mogu imati problema u tumačenju, shvaćanju, prihvaćanju seksualnog razvoja djeteta. Odnosno, ukoliko nisu upoznati s njim, nisu sposobni ustanoviti da ponašanje djece ne odgovara normalnom ponašanju te da ono može upućivati na seksualno zlostavljanje. Upravo zbog toga nužne su knjige, odnosno slikovnice, koje bi pomogle roditeljima da pouče djecu kako da razlikuje primjereno od neprimjerenog dodirivanja te kako da postave granice onome što se smatra primjerenim ponašanjem. Isto tako, pomažu i djeci jer one prikazuju kako su poruke od strane zlostavljača često lažne. Poučavaju ih da samo oni imaju pravo na svoje tijelo i da je u redu odbiti druge ljude koji ih žele na neprimjeren način dodirivati.

Roditelji moraju biti svjesni da djeca mogu potpuno drugačije shvatiti i protumačiti seksualno ponašanje pa ih je potrebno primjereno usmjeravati, koristeći jezik koji će omogućiti razumijevanje i zbog kojega dijete neće osjećati stid i krivnju. Takvo usmjeravanje može biti potpomognuto odgovarajućim seksualnim odgojem u školi. (Sanderson, 2005: 78)

Književnost može pomoći djeci, koja su prošla kroz seksualno zlostavljanje, da se osjećaju bolje, snažnije, hrabrije. Iako se seksualno zlostavljanje u književnosti i umjetnosti sve više pojavljuje, i dalje se o njemu ne priča dovoljno te se u školama, osobito u mlađim razredima osnovne škole, ove teme izbjegavaju zbog svoje osjetljivosti. Problemske slikovnice koje se bave ovom temom mogu djeci poslužiti kao nada, kao lijek u pronalasku snage i hrabrosti (Natov, 2017). One služe da djecu upozore na opasnosti, ali i da budu utjeha i potpora onima koji su prošli kroz to iskustvo. Također, pružaju im priliku da vide na koji način zlostavljači manipuliraju djecom i njihovim osjećajima (Lampert, 2012).

Da seksualno zlostavljanje u problemskim slikovnicama namijenjenima djeci nije zastupljeno onoliko koliko bi trebalo biti, govori popis problemskih slikovnica koji je objavila Knjižnica grada Zagreba². Na njihovom popisu nalazi se svega tri slikovnice koje obrađuju ovu izrazito važnu temu. Niti jedan autor ne dolazi iz Hrvatske. Jedna od slikovnica je „Ispravnii dodir: priča koju treba čitati naglas da bi pomogla u prevenciji seksualnog zlostavljanja djece“. Autorica slikovnice je SandyKleven, a ilustratorica je JodyBergsma, a slikovnica je objavljena Zagrebu 2004. godine. Ova slikovnica namijenjena je ne samo djeci već i roditeljima i učiteljima, kao i svima onima koji rade s djecom. Sljedeća slikovnica je „Obiteljski album“, a autori su SylviaDeinert i Tine Krieg. Slikovnicu je ilustrirala Ulrike Boljah te je u Zagrebu objavljena 2004. godine. Ona je, također, prikladna kao pomoć roditeljima, djeci, učiteljima, odgajateljima u suočavanju s ovim ozbiljnim problemom, koji uvelike utječe na život djece te ostavlja trajne posljedice na njihovo ponašanje. Zadnja s popisa je slikovnica „Lana i Pavo“, a napisala ju je Anja Rieger te je u Zagrebu objavljena 2001. godine. Slikovnica je privlačna djeci i odraslima, zbog zanimljivog

²Online dostupno na: <http://www.kgz.hr/hr/za-djecu-i-roditelje-4293/za-odrasle-4325/tematski-popis-problemskih-slikovnica-4467/4467#zlostavljanje> (posjećeno 28.03.2018.)

teksta i ilustracija, a prikazuje kako djevojčica Lana nanosi bol svom medvjediću Pavi, nesvjesno, kroz igru.

Na internetskoj stranici *Chicago Children's Advocacy Centar*³ može se pronaći nekoliko slikovnica koje se bave ovom temom. Popis je nešto duži, ali su slikovnice stranih autora i ne možemo ih pronaći u hrvatskim knjižnicama. Slikovnice su podijeljene po dobnim skupinama. Za djecu do 6 godina ponuđene su dvije slikovnice: „Some Parts are Not for Sharing“, autorice Julie K. Federico i „YourBodyBelongs to You“ napisan od strane CorneliaSpelman. Za djecu do 8 godina, slikovnice koje se mogu koristiti u prvom i drugom razredu osnovne škole su „TheTroublewithSecrets“, Karen Johnsen, „My BodyBelongs to Me“, JillStarishevsky, „A SecretSafe to Tell“, Naomi Hunter, „Those are MY PrivateParts“, Diane Hansen, „Some SecretsShouldNever Be Kept“, JayneenSanders, „I Said No: A Kid-to-KidGuide to KeepingPrivatePartsPrivate“, Kimberly King, „FredThe Fox Shouts „NO!““, Tatiana Y. KisilMatthews. Za djecu do 12 godina možemo pronaći sljedeće slikovnice, koje se također mogu primijeniti i koristiti u mlađim razredima osnovne škole: „BodySafety“, JayneenSanderson, „TheSwimsuitLesson“, JonHolsten, „A LittleBookaboutSafety“ i „MilesistheBoosofhisBody“, S. Kurtzman-Counter i A. Schiller, „My Body: What I SayGoes“, JaynneenSanders, „My BodyBelongs to Me from My Head to My Toes“, Dagmar Geisler.

Kako Lampert (2012) u svom članku i, u istraživanju provedenom na temu zastupljenosti problemskih slikovnica navodi, svega nekoliko problemskih slikovnica koje su objavili poznatiji izdavači i te su dostupne svima.

³Online dostupno na: <https://www.chicagocac.org/books-children-sexual-abuse/> (posjećeno 07.04.2018.)

4. Analiza problemskih slikovnica

U nastavku rada slijedi analiza nekoliko slikovnica za koje smatramo da bi trebale biti dio knjižnice svakog razreda i s kojima bi djeca trebala biti upoznata.

4.1. Analiza problemskih slikovnica na hrvatskom tržištu

Na našem tržištu, nažalost, ne postoji velik broj slikovnica koje obrađuju temu seksualnog zlostavljanja. Slikovnice koje se nalaze na našem tržištu, a koje će biti analizirane su „Obiteljski album“, SylvieDeinert i Tine Krieg te „Ispravni dodir“ SandyKleven. Kao što se može primijetiti, riječ je o stranim autorima i prijevodima slikovnica.

U slikovnici „Obiteljski album“ prikazuje se jedna mišja obitelj koja živi skromno, u svome ležaju. Umjesto ljudskih likova, autorice su se poslužile likovima miševa, na taj način udaljujući temu seksualnog zlostavljanja dovoljno od dječje realnosti, a što djeci može pomoći u lakšem suočavanju i identifikaciji. Obitelj čine mama, tata, tatin brat – stric i dvije djevojčice, Pinkica i Kikica. Djevojčicama nije dozvoljeno samostalno otići izvan ležaja jer to za njih predstavlja opasnost, a pritom ne znaju da se prava opasnost krije u njihovoj obitelji. Stric Jojaseksualno zlostavlja jednu od djevojčica, Pinkicu. Pinkica voli prelistavati obiteljski album i pritom je vrlo oprezna jer ne želi uprljati lijepu knjigu puno uspomena. Stric JojaPinkici je poklonio lutku koju nosi svuda sa sobom. Nažalost, da bi dobila lutku, Pinkica je stricu morala dati smiješnu pusu. Spletom okolnosti lutka je ostala izvan ležaja jer su se Pinkica i Kikica uplašile mačka i otrčale. Sada im je zabranjeno ići gore, osim ako netko od odraslih ne ide s njima. Stric Joja ponudio se otići s Pinkicom po lutku, ali ju je počeo jako pritiskati uza se i njoj se to nikako nije svidjelo. Dodiri su postali sve češći i češći, a Pinkica nije znala što napraviti. Stric Joja joj je zaprijetio da će uništiti obiteljski album ako ikome otkrije njihove tajne dodirivanja. Pinkica je shvatila da takvu vrstu tajne, tajnu o kojoj želiš govoriti, ali ne možeš, nikako ne voli. Pinkica je sve više vremena provodila sama, što dalje od strica Joje. Jednom dok se stric približavao, a Pinkica udaljavala od njega, uhvatila se u mišju zamku, a stric, koji joj je obećao da će uvijek biti uz nju, pobjegao je što dalje od nje, no zabio se u lampu i ostao zaglavljnjen u njoj. Mačak je odlučio uzeti strica Joju sa sobom, a Pinkicu je

ostavio u zamci. Nasreću, pronašla ju je Kikica kojoj je Pinkica priznala što joj je stric Joja radio. Pinkica se samo brinula oko obiteljskog albuma i hoće li se uništiti, ali mama joj je objasnila da ona nije ništa kriva i da se albumu ništa neće dogoditi. Pinkica je shvatila da joj je stric Joja lagao, a iz albuma je maknuta stričeva slika kojoj tamo više nije mjesto.

Ova slikovnica objašnjava da su najčešće seksualni zlostavljači djece osobe koje su nam bliske i na koje nikada ne bismo posumnjali. Upravo zbog toga moramo paziti kome povjeravamo svoju djecu i vjerovati djeci na riječ ukoliko ne žele provoditi vrijeme s određenim osobama jer sigurno imaju dobar razlog za to. Slikovnica je pisana jednostavnim jezikom te se može koristiti u nastavi jer je djeci razumljiva. Ilustracije su zanimljive, a ono što je osobito vidljivo je dominacija strica Joje nad Pinkicom. Na taj način se pokazuje koliko je on snažniji i opasniji od nje. U trenucima kada je otkriven, njegova veličina se smanjuje i mačak, koji ga drži, dominira njime. Osim učitelja, slikovnicu mogu čitati i roditelji, skrbnici, odgajatelji.

Slikovnica „Ispravni dodir“ autorice SandyKleven i ilustratora JodyBergsma, napisana je kao pomoć u prevenciji seksualnog zlostavljanja djece. Slikovnica je namijenjena roditeljima, skrbnicima, odgajateljima, učiteljima i ostalima koji rade s djecom. Prije same priče autorica je napisala uvod u kojem je pružila važne informacije o seksualnom zlostavljanju i što učiniti ako se vaše dijete nađe u takvoj situaciji. Priča prati iskren razgovor između majke i sina prije spavanja. Kroz razgovor, majka objašnjava razliku između dodira koji su dobri i ugodni i dodira koji su prisilni i tajni. Objašnjava kako da odbije neugodne dodire, kako da vjeruje svojem unutarnjem osjećaju te da zlostavljanje nikada nije dječja krivnja. Kao primjer navodi djevojčicu koja je povjerovala svome susjedu kada joj je obećao da će joj pokazati mačke ukoliko mu sjedne u krilo. Došavši kod njega shvatila je da nema mačke, a on je pokušao staviti svoje ruke u njezine gaćice. Djevojčica je uspjela pobjeći i sve priznati svojoj majci. Dječak se čudio zašto bi to netko napravio tako malenoj djevojčici, a ni njegova majka nije mogla pronaći točan razlog takvog ponašanja. Zlostavljač je, u ilustracijama, prikazan kao osoba koja nikada ne bi naudila nekome. Obučen u toplu vestu, crvene tenisice, prijateljskog lica čini se bezopasnim baš kao i djevojčica koja stoji ispred njega. Ne vidimo ga kao zlostavljača, već kao ljubaznog i dragog susjeda, a u stvarnosti je strašniji od kakvog

čudovišta kojih se djeca inače plaše. Ilustracije su izrazito tople, utješne, sigurne čime činu temu ove slikovnice manje „strašnom“ iako progovara o vrlo teškoj temi. U nekim situacijama čini se kao da je čitatelj u sobi s mamom i sinom i sluša njihov razgovor. Ipak, ilustratorica je uključila i golo tijelo djeteta, što nije čest slučaj kod problemskim slikovnicama. Zbog svoje jasne poruke slikovnica je prepoznata te je 1999. godine osvojila Benjamin Franklin Parenting Award.⁴

4.2. Analiza problemskih slikovnica na stranom tržištu

Na stranom tržištu moguće je pronaći veći broj slikovnice koje obrađuju temu seksualnog zlostavljanja, kao što je već prikazano (internetska stranica Chicago Children's Advocacy Center). Slikovnice koje se nalaze na stranom tržištu, a koje će biti analizirane su „My Body Belongs To Me from My Head to My Toes“, autora Pro Familie, s ilustracijama Dagmara Geislera te „Some Secrets Should Never Be Kept“, autorice Jayneen Sanders i ilustratora Craig Smitha.

Slikovnica „My Body Belongs To Me from My Head to My Toes“ napisana je 2013. godine, a nastala je u suradnji s ICAP-om (International Center for Assault Prevention). Na početku slikovnice nalazi se poruka čitateljima u kojoj autori upozoravaju da s pričama o seksualnom zlostavljanju treba započeti od najranije dobi kako bi djeca znala postaviti granice kad je u pitanju njihovo tijelo. Kroz jednostavan jezik, zanimljive i lijepe ilustracije djecu se uči da ne čuvaju tajne kada je seksualno zlostavljanje u pitanju, nego da se povjere odrasloj osobi u koju imaju povjerenja. Slikovnica prati djevojčicu Claru koja se obraća čitateljima. U svome obraćanju, ona opisuje kako se njeno tijelo razvija i kako se ponosi njime. Također, opisuje dodire koje smatra ugodnim (grljenje s ocem, sjedanje u bakinom krilu, škakljanje s prijateljima), ali naglašava da je njena odluka želi li da je netko dodiruje. Ne smatra ugodnim ako ju netko previše škaklja, ako joj daje poljupce koji joj ne odgovaraju ili ako ju grli prejako. Šalje poruku svima koji ne žele da ih se dodiruje na neprimjeren način da otvoreno kažu toj osobi da ne žele takve dodire na svojem tijelu. Također,

⁴Online dostupno na: https://www.goodreads.com/book/show/99775.The_Right_Touch (posjećeno 08.05.2018.)

ako ih netko prisiljava da ih se dodiruje na određene načine da slobodno kaže da to ne žele jer to ne smatraju ugodnim. Smatra da su dodiri ugodni ukoliko obje osobe žele da se dodiruju, ali ako se ne osjećamo ugodno, slobodno i otvoreno trebamo reći ne pa čak i ako osoba ne odustaje mi trebamo biti ustrajni u svojoj odluci te se povjeriti osobi od povjerenja. Ipak, naše tijelo je samo naše i mi smo ti koji donosimo odluke vezane uz njega.

Ova je slikovnica svojevrsni priručnik koji nas nečemu uči. Ona nema radnju koja opisuje konkretan čin seksualnog zlostavljanja, već unaprijed upozorava čitatelje kako reagirati ako do toga dođe. Jedinu stalni lik je Clara koja nastoji pomoći čitateljima i naučiti ih kako i kada reći ne. Uči nas da prihvaćamo svoje tijelo te da ne prihvaćamo dodire koje ne želimo. Slikovnica je napisana na engleskom jeziku, ali to nas ne sprječava da je prolistamo zajedno s učenicima. Kao spomenuto, tekst je jednostavan i razumljiv te ga je lako prevesti. Na taj način, ne samo da će učenici imati priliku naučiti kako se obraniti, nego će proširiti i svoje znanje engleskog jezika. Slikovnicu ne moraju koristiti samo učitelji, već i roditelji, skrbnici, odgajatelji jer na taj način pomažu svojoj djeci.

S druge strane imamo slikovnicu „Some Secrets Should Never Be Kept“ koju je napisala Jayneen Sanderson (ona je i učiteljica), a ilustrirao je Craig Smith. Na pitanje zašto je napisala ovakvu vrstu problemske slikovnice, odgovorila je da u školi u kojoj radi nije postajao niti jedan program koji se bavio ovom vrstom problema te je ona sama odlučila napraviti nešto po tom pitanju.⁵ Slikovnica može pomoći roditeljima, skrbnicima, odgajateljima i učiteljima da predstave ovu osjetljivu temu na način koji je djeci blizak i razumljiv, te im pomognu u donošenju važnih odluka vezanih uz njihovo tijelo. Ilustracije su bogate te u potpunosti prate priču. Priča prati malenog dječaka Alfreda (Lord Alfred) koji živi u siromašnoj kolibici sa svojom majkom Susan (Lady Susan) nakon što se rastala sa svojim mužem, Alfredovim ocem. Njegova majka je svakog dana čistila veliki dvorac u kojem je živio bogat i poznat Lord Henry Votnar. S obzirom da je Alfred bio maleni dječak i nije mogao biti sam kod kuće, nakon škole otišao bi u dvorac u kojem je njegova majka radila, a

⁵Online dostupno na: <http://melindatankardreist.com/2012/04/some-secrets-should-never-be-kept-new-book-to-help-parents-and-kids-discuss-inappropriate-touch/> (posjećeno 06.05.2018.)

Lord Henry se velikodušno ponudio da se brine o dječaku dok je u dvorcu. Iako se Lord Henry činio smiješan, zanimljiv, prijateljski nastrojen prema Alfredu, ponekad je znao Alfreda tako jako škakljati i dirati njegove privatne dijelove tijela. Iako je Alfred rekao da prestane, Lord Henry nije prestajao te je zaprijetio Alfredu da će njegova majka dobiti otkaz ukoliko ikome kaže o njihovim škakljanjima i dodirivanjima. Alfred se osjećao jako loše, ali je odlučio sačuvati tajnu koju su imali Lord Henry i on, iako mu je to bila najteža tajna koju je morao čuvati. Alfredu je bilo sve teže i teže, osjećao se sve lošije i lošije, bilo mu teško podnijeti dodire koje nije želio te je jedne noći, uplakan, odlučio priznati svojoj majci što se događa. Autorica ne navodi točne dijelove tijela, samo napominje da je riječ o privatnim dijelovima tijela. Njegova majka ga je uvjerila da nije napravio ništa loše i da njoj uvijek može sve reći, svaku tajnu koja ga muči. Alfred se ponosio svojom hrabrošću te je naučio da, bez obzira na to koliko tajna može biti strašna, ne treba ju čuvati nego se treba povjeriti osobi kojoj vjeruje. Ono što je zanimljivo kod ilustracije je Alfredova visina kad se nalazi pokraj zlostavljača. Alfred je malen poput zrna kad je Lord Henry pokraj njega, dok je uz svoju majku, uz koju se osjeća sigurno, mnogo viši, visok skoro kao i njegova majka. Iz toga možemo zaključiti da zlostavljač svojim tijelom dominira nad Alfredom. Njegova majka je smatrala Lorda Henry dragim i dobrim, ali u trenutku kad je saznala što je radio njezinom sinu, odlučila je prekinuti svaki kontakt s njim te učiniti sve što je u njezinoj moći da Lord bude protjeran iz kraljevstva. Upravo takav problem imamo i u stvarnom životu jer u većini slučajeva zlostavljači su osobe koje su nam bliske i za koje nikada ne bismo pomislili da su u stanju to naučiti.

5. Zaključak

Djecu učimo biti opreznima kada su u prometu, kada se voze na biciklu, kada se igraju, ali rijetko kad ih učimo kako prepoznati nasilnika i zlostavljača te kako se zaštititi. Problemske slikovnice koje se bave temom seksualnog zlostavljanja koristan su i hvalevrijedan materijal s kojim djecu upoznajemo i upozoravamo na ovaj, sve više prisutan problem. Naše društvo, u većini slučajeva, gleda na slikovnice kao na kratke, jednostavne knjige, namijenjene prvenstveno djeci te da se one pretežito sastoje od slika i teksta ili samo slika. Istina je sasvim drugačija. Problemska slikovnica ne služi samo djeci, već i roditeljima, skrbnicima, odgajateljima, učiteljima, svima koji rade s djecom. Prednosti slikovnica višestruke su i mnogobrojne, kako u odgojnom, tako i u obrazovnom smislu, ali i dalje na policama knjižara ne susrećemo slikovnice hrvatskih autora koje obrađuju temu seksualnog zlostavljanja. Dostupni su nam strani prijevodi, ali u nedovoljnom broju. Ono što društvo ne shvaća je da nam problemske slikovnice omogućuju da smanjimo postotak zlostavljanja jer uče djecu kako i zašto reći ne. Uz to, uče ih da oni nisu krivi za zlostavljanje te da se toga ne trebaju sramiti nego reći osobi od povjerenja što ih muči. Koji je točan razlog malog broja dostupnih slikovnica na ovu temu, ne znamo. Možda razlog leži u tome da odrasli nisu spremni razgovarati o ovako teškim temama s, još uvijek, mladim učenicima. Možda nisu dovoljno hrabri za to jer ne znaju kako će djeca reagirati. Smatram da je ovakve slikovnice potrebno pročitati našim učenicima, ali još važnije, razgovarati o njima i vidjeti što su oni iz njih shvatili. One djeci ne mogu nauditi ili ih uznemiriti, one su za njih samo slikovnice koje prenose važnu poruku. Oni mogu suosjećati s likovima koje susreću u slikovnicama, ali mogu i naučiti kako se zaštititi od osobe koja im želi nauditi i dirati ih na neprimjeren način.

Problemske slikovnice služe nam da razgovaramo o problemima koji su svakodnevni i s kojima se mnogi susreću. Ne trebamo ih „stavljati pod tepih“, već o njima otvoreno razgovarati. Slikovnice djeci mogu pružiti nadu, izlaz iz situacije, rješenje problema ili im samo pokazati da nisu jedni koji trpe zlostavljanje. O zlostavljanju treba govoriti jer je to jedini način da se smanji njegov postotak. Ne smatram da će čitanjem problemskih slikovnica ono u potpunosti nestati, ali djeca koja to prolaze

možda će skupiti potrebnu hrabrost, a možda će im one poslužiti kao utjeha i nada da će jednog dana ipak biti bolje.

Literatura

Batinić, Š. i Majhut. B. (2001). *Od slikovnjaka do vragobe: hrvatske slikovnice do 1945.* Zagreb: Hrvatski školski muzej.

Buljan-Flander, G., Kocijan-Hercigonja, D. (2003). *Zlostavljanje i zanemarivanje djece.* Zagreb: Marko M.

Čačko P. (2000). Slikovnica, njezina definicija i funkcije. U R. Javor (Ur.),: *Kakva je knjiga slikovnica*, (str. 15-16). Zagreb

Chicago Children's Advocacy Centar na adresi
<https://www.chicagocac.org/books-children-sexual-abuse/> (07.04.2018.)

Čičko H. (2002). Knjiga kao lijek. U R. Javor (Ur.),: *Tabu teme u književnosti za djecu i mladež*: zbornik. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.

Crnković, M., Težak, D. (2002). *Povijest hrvatske dječje književnosti: od početaka do 1955. godine.* Zagreb: Znanje.

Deinert, S. & Krieg, T. (2004). *Obiteljski album.* Zagreb: Golden Marketing-Tehnička knjiga

Hlevnjak, B. (2000). Kakva je knjiga slikovnica? U R. Javor (Ur.), *Kakva je knjiga slikovnica* (7-11). Velika Gorica: MTG TOP-GRAF

Hranjec, S. (2002). Tematski kompleks hrvatske dječje književnosti. U R. Javor (Ur.),: *Tabu teme u književnosti za djecu i mladež*: zbornik. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.

Jambrišak, M. (1901). Igračke naše djece. *Na domaćem ognjištu. List za porodicu. Knjiga 1.* 14./97.-15./98.

Kleven, S. (2004). Ispravni dodir: priča koju treba čitati naglas da bi pomogla u prevenciji seksualnog zlostavljanja djece. Zagreb: Slovo.

Knjižnice grada Zagreba na adresi <<http://www.kgz.hr/hr/za-djecu-i-mlade/knjige-za-djecu-i-mladez/tematski-popis-problemskih-slikovnica/2027>> (28.3.2018.)

Lampert, J. (2012). Sh-h-h-h: representationsofperpetratorsofsexualchildabuseinpicturebooks. *Sex Education*, 12:2. 177 – 185.

Majhut, B., Zalar, D. (2012). *Slikovnica.* Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža

Martinović, I., Stričević, I. (2011). Slikovnica: prvi strukturirani čitateljski materijal namijenjen djetetu. *Libellarium*, 4(1). 39 – 63.

Miljan, Z. (2013). Dječje radosti 19. stoljeća – slikovnica – edukativna dječja igračka, *Povijest u nastavi*, Vol. 21., No. 1., str- 1-21.

Natov, R. (2018). *The courage to imagine: the child hero in children's literature*. London, New York: Bloomsbury Academic

Preporučeni popis slikovnica s anotacijama
<<http://www.hkdrustvo.hr/datoteke/132>>(14.3.2018.)

Pro Familia (2013). *My Body Belongs to Me from My Head to My Toes*. New York: SkyPony Press

Sanders, J. (2011). *Some Secrets Should Never Be Kept*. Australia: Educate2empower publishing

Sanderson, C. (2005). *Zavođenje djeteta: kako zaštititi djecu od seksualnog zlostavljanja*. Zagreb: V. B. Z.

Skočić Mihić, S., Klarić, M. (2014). Biblioterapija u inkluzivnoj praksi. *Dijete, vrtić obitelj: časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece* namijenjen stručnjacima i roditeljima. 31/75.

Some Secrets Should Never Be Kept: new book to help parents and kids discuss inappropriate touch na adresi <http://melindatankardreist.com/2012/04/some-secrets-should-never-be-kept-new-book-to-help-parents-and-kids-discuss-inappropriate-touch/> (06.05.2018.)

Sunko, E. (2008). *Izvučimo zlostavljanje iz sjene*. Split : Liga za prevenciju ovisnosti

The Right Touch: Read-Aloud Story to Help Prevent Child Sex Abuse (Jody Bergsma Collection) na adresi https://www.goodreads.com/book/show/99775.The_Right_Touch (08.05.2018.)

Vizek-Vidović, D., Hrabar, D. (1999). *Čitajmo djeci za laku noć: priručnik za odgojitelje i roditelje djece predškolske dobi*. Zagreb : Udruga za inicijative u socijalnoj politici: Centar za prava djece

Zalar, D., Kovač-Prugovečki, S., Zalar, Z. (2009). *Slikovnica i dijete*. Zagreb: Golden marketing - Tehnička knjiga.

IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI RADA

Izjavljujem da sam ja, Jelena Malešević, studentica integriranog preddiplomskog i diplomskog sveučilišnog učiteljskog studija sa engleskim jezikom Učiteljskog fakulteta u Zagrebu, samostalno provela aktivnost istraživanja literature i napisala diplomski rad na temu *Problemske slikovnice u mlađim razredima osnovne škole*.

Jelena Malešević